

formeerde Kerken geleerd is, en hoe men ook de bewuste artikelen exegetiseert, niemand, die dit stuk in het juiste historische, dogmatische licht beschouwt, zal beweren, dat naar onze Confessie de Gereformeerde Kerk de alleen zaligmakende kerk is, en zij die alleen ware Kerk genoemd kan worden.

Wat de vrucht zal zijn van de Leeuwarder Synode?

Niemand kan op deze vraag met zekerheid een antwoord geven.

God geve dat de rust, die gestoord was, wederkeere, en de beslissingen, die genomen zijn, zuiverend en louterend werken. Wat niet van ganscher harte bij ons hoort, willen we niet gaarne behouden. Liever lijden wij in dit opzicht verlies, dan dat zulk een onzuivere toestand zou voortduren. En voorts, onze Kerken hebben bewezen den weg der reformatie niet te schuwen. De Geest des Heeren geleide ze op dat pad en bestrale ze met Zijn licht.

K. D.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Allereerst ben ik een antwoord schuldig aan den heer André, die in zijn sympathiek schrijven, dat de vorige week onder de „Stemmen uit onze Kerken“ opgenomen werd, een aanvulling gaf op mijn artikel over de beëindiging van den Schoolstrijd. Laat ik hem terstond mogen zeggen, dat ik zijn beschouwing ten volle beaam, en hem dankbaar ben voor zijn opmerking, die mijn bezwaren tegen de nieuwe Schoolwet, geheel en al bevestigt. Hij wil van mij wel aannemen dat voor mij de uitdrukking: „naar den eisch des Verbonds“ geen noodwendig cliché is, maar het karakter van het christelijk onderwijs vertolkt, en van dat gereformeerde standpunt heb ik de schoolzaak in het bewuste artikel gezien.

Doch, over de schoolwet wil ik nu niet schrijven.

Van het politieke terrein verhuis ik naar het sociale, waarop in de laatste weken de poststaking ten onzent wel de meeste aandacht heeft getrokken. Deze staking, waaraan gelukkig onze christelijke organisaties niet hebben meegedaan, is in onze eigen pers streng veroordeeld, en ook vond in de liberale bladen het optreden der stakende postmannen allerminst steun.

Nu is deze staking ook niet te verdedigen.

Zij is, al is er voor deze daad wel een verklaring te vinden, onsociaal, want zij heeft den goeden gang van het gemeenschapsleven in gevaar gebracht, en wellicht voor velen ernstige moeilijkheden veroorzaakt. De heer Rutgers heeft in de Tweede Kamer het onsociale van deze staking duidelijk in het licht gesteld, en wie zich maar even indenkt, welke nadeelige gevolgen het uitblijven van brieven en telegrammen voor het particuliere en zakenleven kan hebben, stemt terstond toe dat hier een middel is gebedigd, dat erger is dan de kwaal, waartegen het werd aangewend.

Dit hebben de stakers over 'thoofd gezien.

Zij hebben de belangen der gemeenschap op den achtergrond gedrongen, en hun leiders, die steeds de pretentie voeren, alsof het sociale besef alleen bij hen gevonden wordt, en de liefde voor de gemeenschap slechts hun privilege is, zijn voor de zoveelste maal openbaar geworden als mensen, die alleen voor de belangen van een klasse de oogen open hebben.

Tegen deze onverantwoordelijke actie moest de regering positie nemen.

Zij kon niet anders dan krachtig optreden, want laat zij de tengels glippen, dan ontketent de eene staking de andere, en probeert men het van alle kanten, en haar houding is er oorzaak van geweest, dat deze staking zoo spoedig geëindigd is.

Met die houding kan zich de Sociale Kroniekschrijver in „Bergopwaarts“, (die eertijds promoveerde op een uitnemende en veel te weinig besproken dissertatie over „De Marxistische Beschouwing van het zedelijk leven“), niet vereenigen, en hij schrijft over het optreden der regering aldus:

Hier was plaats geweest voor een niet in naam, maar in wezen christelijke overheid, om recht te doen. Of om, als dat niet dadelijk kon om financiële oorzaken, tenminste meegevoel en erbarming te toonen voor deze niet gehuichelde, maar feitelijke nood. Helas er is niets van dat alles gebeurd. De vertegenwoordigers der mannen heeft men op het oogenblik, dat de eerste staking was opgeheven en de menschen werkten, op de mat laten staan, nog wel met het allerommoegelijkste excuus, dat er geen tijd was. Als er iets was, waarvoor men tijd moest vinden, ja desnoods maken, dan was het daarvoor. Onmiddellijk is men achter deze uiting van broedsgebrek het revolutiespook gaan zoeken, nota bene bij menschen die zonder leiding, tegen eigen leiders in moesten protesteeren tegen de behandeling, die men hun aandeed. En de regering is met overplaatsing, met dreigementen, met maatregelen tot toepassing der beruchte wetten van 1903 gaan werken. Het waren alle even zoovele misgrepen, die toch geen oogenblik konden verbergen, intengende juist steeds sterker toonden, dat men zich zwak voelde tengevolge van eigen plichtsverzuim. Als dit revolutie was, hebben zij die opgeroepen, die er de voedingsbodem voor kweekten door een noodtoestand te laten worden en voortduren.”

In dienzelfden toon gaat Dr. Brouwer eenige regels later voort:

Het moet ons van het hart, dat wij deze dingen met diepe bekommernis hebben gadegeslagen. Wat is er in het regeeringschristendom weinig waarachtig verstaan van den nood, die er heerscht en weinig meegevoel met die onder dien nood lijden. En den weerslag daarvan ondervinden zij dagelijks, die het in hun werk zien, dat op breede lagen van ons volk, kerk en christendom slechts dan weer vat zullen krijgen, als zij zich sociaal oriënteeren. Maar de gevolgen van verleden week zullen deze zijn, dat velen, nu bijv. nog neutraal georganiseerd, gedreven worden in het kielzog van die partijen, waar zij voor echt geestelijken invloed steeds meer onvatbaar worden en in de tweede plaats, dat steeds meer christenen, die geestelijk en sociaal vooruit willen, zich gaan afvragen of er niet een regeeringschristendom is, dat blijkt te worden of te zijn een belemmering voor het Koninkrijk Gods, terwijl het vooral de roomsche ministers zijn, die deze vooral door protestanten gevoelde schade veroorzaken.”

Het spijt mij, om meer dan een reden, dat ik het niet in alles met den Kroniekschrijver eens kan zijn. Wel stem ik hem terstond toe, dat de veroordeeling van de staking gepaard had moeten gaan met een woord van sociaal-medegevoel voor den nood der postmannen, en een betuiging van bijzondere en hartelijke waardeering voor de ferme, echt-christelijke houding der christelijke organisaties. Mannen als Padding en Mennes hebben het zwaar te verantwoorden gehad, en zij verdienen, evenals bij mij in de residentie, de heer de Gelder onzen oprechten dank. Ook ben ik het volkomen met Dr. B. eens dat de loontoestanden niet deugen. Hier is groote achterstand. Er wordt in vele „postgezinnen“ stille armoede geleden, en de salarissen, die in dit staatsbedrijf uitbetaald worden, kunnen voor het meesendeel den toets der billijkheid en noodzakelijkheid niet doorstaan.

Daarom is, afgedacht van beginsel en ambtsplicht, het optreden der postbeambten eenigszins te verklaren, en wie psychologisch deze dingen bekijkt, vindt de staking niet vreemd. Doch zij is niet te verdedigen. Zij gaat in tegen alle orde en sociaal-regel. Zij kan niet gedoogd worden, en waar Dr. B. evengoed als ik weet, dat in heel deze actie zich een revolutionair streven openbaarde, moest tegen deze gevaarlijke elementen beslist krachtig worden opgetreden.

De regering kon niet anders.

Het is hier niet in de eerste plaats de vraag of bestendiging van den noodtoestand aanleiding tot deze woeling gaf, maar of de staking zelve een revolutionair, onsociaal, gevaarlijk karakter droeg, en dat zal de Kroniekschrijver toch niet willen ontkennen. Wij moeten in deze dagen van stakingskoorts voorzichtig zijn. Zeker ook, om alles, alles te voorkomen wat deze verderfelijke hachel kweken kan, en zooveel mogelijk alles uit den weg te ruimen, wat tot staking aanleiding kan geven, maar voorzichtigheid is met name der regering geboden, om niet door een te slap optreden het maatschappelijk leven aan verwarring prijs te geven. Indien in 1903, en Dr. B. schijnt geen vriend te zijn van de toen aangenomen wetten, niet zulke krachtige maatregelen waren genomen, zou over ons volk een ellende uitgestort zijn, waarvan de heillooze gevolgen jaren en jaren hielden nagewerkt.

Laten we deze dingen toch in 'loog houden.

In de sociale woelingen is het niet alleen om lotsverbetering te doen.

Het gaat ook om de verhoudingen om te keeren en de macht in handen te krijgen, en een christelijke regering moet zich met kracht daartegen verzetten. Het algemeen belang eischt dit. Het sociaal welzijn gedooft niet anders. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat met zulk een optreden beloon van recht en barmhartigheid gepaard moet gaan, en de regering heeft bewezen, dat zij in den nood wil voorzien. Haar voorstellen tot loonsverhoging, die op het oogenblik, dat ik dit schrijf, in de Tweede Kamer in behandeling zijn, geven hiervan blijk, en ieder zal het toejuichen, dat in het lot der postbeambten verbetering gebracht wordt. Zij hebben het noodig, en het is te betreuren, dat niet eerder ingegrepen kon worden, doch men moet voorzichtig zijn de regering hiervan een zoo scherp verwijt te maken. Laat mij hieraan nog twee opmerkingen mogen toevoegen.

Ik ben een getrouw lezer van het orgaan van den Christelijken Postbeambtenbond „Door Plicht tot Recht“, en ik lees in dit blad keer op keer van conferenties, die tusschen de betrokken hoofdambtenaren en de vertegenwoordigers der organisaties zijn gehouden, en van de beloften op die conferenties gedaan. Maar... is er niet teveel beloofd? Zijn er bij de postbeambten geen verwachtingen opgewekt, die op teleurstelling moesten uitloopen? Ik vraag slechts, en geef den indruk weer, die deze samensprekingen op mij gemaakt hebben.

En ten tweede, ik kan met den Kroniekschrijver in „Bergopwaarts“ niet inzien, dat er reden is voor de vraag of er niet een regeeringschristendom is, dat een belemmering voor het Koninkrijk Gods blijkt te worden. Evenmin geloof ik dat vooral de roomsche ministers deze schade veroorzaken. En minister Aalberse dan? Bovendien, voor mij staat onomstootelijk vast, dat vooral in deze op sociaal

terrein zoo critieke dagen, geen regeering uit den weg mag gaan voor een actie, gelijk in de poststaking gevoerd is. Dan raken wij onze vastheid kwijt. Dan geeft de overheid de macht in handen, en vae victis! Wat niet wegneemt, dat met deze handhaving van het gezag gepaard moet gaan de betooning van sociale rechtvaardigheid naar het Woord Gods.

K. D.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

De Zondagsschool in verband met de stroomingen van onzen tijd.

I.

Bijna vier eeuwen geleden richtte eene arme vrouw — La Cabella genaamd — in het Genève van Farel, Calvin en Viret een soort van godsdienstige school op. Zij wilde de waarheid des Evangelies — van Roomsche dwaling gereformeerd — brengen aan de kinderen. „Het zou al te wreed zijn“, alzo liet zij zich uit, „zoo men dezen leeftijd uitsloot van de genade Gods.“ Men zou haar eene voorlooperster der Zondagsschool kunnen noemen. Sporen van Zondagsschoolonderwijs treffen wij meerdere in de geschiedenis der Reformatie aan, doch tot systeem en organisatie kwam het uit den aard der zaak niet. Men kon hooger mikken: het ging om de School met den Bijbel voor heel het volk.

De eigenlijke geschiedenis der Zondagsschool ving aan, toen de verarmde vierde stand aan den uiterlijken invloed van kerk en christendom ging ontzinken. Robert Raikes richtte de eerste Zondagsschool op onder de arme kinderen van Gloucester. Het leerplan van deze school was niet godsdienstig, maar maatschappelijk. Maar het Methodisme nam weldra het nieuwe instituut op in zijn krachtige en bezielde geloofspropaganda. Dr. Capadose plantte in 1836 een stekje van de Engelsche moederplant over naar Den Haag en omstreken. 1850 had het zich van Dollard tot Schelde vertakt. De groote klok van den Tijd heeft alzo heel wat uren geslagen sinds de eerste teksten geleerd en de eerste versjes gezongen werden. Eenige geslachten zijn er overheengegaan. De vraag ligt alzo voor de hand of dat wisselen der tijden ook iets beteekent voor de Zondagsschool en haar onderwijs, of ook hier reformatie noodig is.

De stroomingen van onzen tijd vinden hun beeld niet in den krachtigen, maar regelmatigen golfslag der rivieren, maar in die huilende waterwolven, die zich somtijds des winters op onze polders storten, de hut van den ouden dag omwerpen en naar mensch en dier de kaken opsperren. Onze tijd heeft geen naam. Achter zijne partijen staat de ongeziene Geest uit den Afgrond, die zijne leugens blaast in de ooren der menschen.

De tijd nu, waarin wij leven, laat in mindere of meerdere mate zijne merkteekenen achter in onzen geestelijken mensch. Het denken van den mensch over politieke en economische vraagstukken is op verrassende wijze beïnvloed door de gebeurtenissen der laatste jaren. Maar toch — de volwassene keeren tegen de pijlen van den tijd het schild van hunne ingewortelde neigingen, hun gekozen levensdoel, hunne gewonnen overtuiging.

Geheel anders staat het met het kind. Het kind is ten volle kind van zijn tijd. Een dichter heeft zoo juist gezegd:

Het drinkt, als in een andren moederschoot,
Uit duizend adren 't bloed der wereld in.

Daarbij is het meer dan ooit op zelfopvoeding aangewezen. Het geneutraliseerd onderwijs is grootendeels verlopen in het mechanisch bijbrengen van eenige kundigheden. De opvoeding heeft de Staat overgelaten aan de Straat. Die straat geeft eene dagelijkse prikkeling, (denk aan stakingsmolest, demonstraties, kleeding, reclame enz.) waarbij de prikkelcultuur en de prikkelfilms in het niet verzinken.

O zeker, straatjongens zijn op zichzelf eer beter als minder dan de verwernde aquarium-kindertjes. Maar als die straatjongen niet heeft een huisvader, eene huismoeder — wat dan?

Dan komt er verwildering der jeugd. Inderdaad is het geen propagandistische overdrijving daar nu reeds van te spreken. Aangeleest door bioscoop- en lectuurprikkel, door woeste sport en boven, al geïnfecteerd door de alom verspreide kiemen van wrovel en haat, is er eene vreeselijke toename van kindermisdadigheid. Wij lezen van kinder-dieven, kind-inbrekers, en kind-moordenaars. Aan de andere zijde wordt het kind ook meer slachtoffer van het losgebroken ondiep der wellust. Kinderverkrachting, soms door moord gevolgd en vooral tegen natuurlijke ontucht met knapen gepleegd, nemen onrustbarend toe.

Bij dit alles bedreigt het kind nog een ander gevaar. Tot nog toe heeft het ongelooft zich althans officieel van bemoeiing met het kind onthouden. Het trad negatief op met den eisch der neutraliteit en trachtte zoo het kind aan den invloed van den godsdienst te onttrekken. Thans durft men echter positief op te treden. Laat ik hiervan eenige voorbeelden mogen geven.

Ons „De W...
nienwe...
leden...
bestem...
gezin...
opgesla...
iens zo...
mee za...
„beste...
vervan...
de rom...
Op...
een...
groot...
de B...
gezag...
beantw...
schaaf...
catechi...
sterven...
Op...
Duitsc...
Dr. Ze...
door h...
tot de...
waarin...
het go...
„Ook...
te wer...
Te 's...
holsjev...
deren...
studen...
holsjev...
mogelij...
toeken...
Voor...
is in F...
saris...
stelsel...
werkel...
heid“...
De...
De...
In...
Op...
school...
gezegd...
bleem...
afstier...
Is h...
onderv...
Deze...
Engels...
hem z...
der Ze...
bekend...
dagsse...
dingss...
derlan...
cursus...
een ki...
model...
West-I...
de leit...
door d...
geprop...
bladen...
uitgave...
hervor...
het be...
M. va...
over d...
in onz...
dat ee...
matie“

Op...
daagse...
spanni...
Schim...
onbela...
in ver...
ieve...
en ge...
Het...
teins...
Het lo...
kleed...
Er...
jolic...
Nu...
christe...
tuur“...
Ten...
de lei...
Een...
der o...
het in...
vormd

Onlangs kwam mij een werkje in handen, getiteld: „De Wereld zonder God.“ De ondertitel is: „Een nieuwe catechismus“. De vertaler — de nu overleden Domela Nieuwenhuis — zegt er van: „Het is bestemd om de huisvriend te worden van menig gezin. Rijst er een vraag, fluks den catechismus opgeslagen, deze zal u een antwoord geven, meesters zoo afdoend en leerzaam, dat men er tevreden mee zal zijn.“ De schrijver zelf dient het aan als „bestemd voor mannen, vrouwen en kinderen, ter vervanging van de oude catechismussen, die naar de rommelkamer zijn gegaan.“

Op de vraag: „Vinden wij in het Oude Testament een enkele intellectuele of zedelijke waarheid van groot belang?“ luidt het kortweg: „Nee.“ „Wordt de Bijbel nog ergens vereerd als een onfeilbaar gezag?“ zoo luidt eene andere vraag, om aldus beantwoord te worden: „Alleen onder minder beschaafde personen.“ In dezen trant gaat de nieuwe catechismus voort, alleen over troost in leven en sterven spreekt hij niet.

Op eene vergadering der anti-kerkbeweging in Duitschland, 8 Dec. 1919 gehouden, sprak zekere Dr. Zeppler over het gevaar, dat den kinderen dreigt door het godsdienstonderricht. Hij sloeg voor zich tot de kinderen te wenden met kleine geschriftjes, waarin zij werden ingelicht over de leugens van het godsdienstonderricht.

Ook in ons land tracht men zich op de jeugd te werpen en bootst daartoe de Zondagsschool na. Te 's-Gravenhage is ten vorigen jare een soort van bolsjewistische Zondagsschool opgericht, waar kinderen van tien jaar en ouder door revolutionaire studenten werden onderwezen in de leer van het bolsjewisme. 't Is eene poging op kleine schaal — mogelijk sedert dien mislukt — maar toch een teken des tijds.

Voorzover wij uit de berichten kunnen opmaken, is in Rusland, onder leiding van den Volkscommissaris van Onderwijs Lunat Scharski een volledig stelsel van staatsopvoeding ingevoerd. Vreeselijke werkelijkheid, door Da Costa voorzien in zijn „Vrijheid“:

Dooft met ijdele praal van klanken:
De goddelijke waarheidsspraken,
In 't argeloze hart der jeugd.

Op grond van dit alles mag ook voor de Zondagsschool worden overgenomen, wat van de kerk is gezegd: „Onze tijd stelt haar steeds voor het probleem, hoe zij degenen, die van het christendom afsterven, zal bereiken?“

Is hiertoe nu reformatie van het Zondagsschool-onderwijs noodig?

Deze vraag is bevestigend beantwoord door den Engelschman George Hamilton Archibald. Men heeft hem zelfs den naam gegeven van: de hervormer der Zondagsschool. Zijne methode is hier te lande bekend onder den naam van: „De West-Hill Zondagsschoolmethode“, zoo genoemd naar de opleidingschool West-Hill bij Birmingham. Ook in Nederland wordt in de maand Juli eene vierweekse cursus gehouden te Maarssen, waar reeds vier jaar een kinderkapel bestaat, geheel volgens Engelsch model ingericht. In een brochure „Wat wil de West-Hill Zondagsschoolmethode?“ geschreven door de leidster M. van Voorst van Beest en uitgegeven door de West-Hill vereniging wordt deze methode gepropageerd. Evenzoo geschiedt dit in de maandbladen „Onze Kleintjes“ en „Oudere Kinderen“, uitgave Drukkerij „Floralia“ te Assen. Eenzelfde hervorming, als hierin voorgestaan, is bepleit in het boek: „Wijding in de Kinderkerk“ van Mej. M. van Woensel Kooij. Reeds is het een en ander over deze methode geschreven. Zij schijnt mij echter in onze gereformeerde kringen niet zoo overbekend, dat eene uitzetting en beoordeeling in „De Reformatie“ niet op haar plaats zou zijn.

N. B.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.
Wat leest ons Christenvolk?

IV.

Op zichzelf is het verschijnsel, dat de heden-dagsche christen zonder gemoedsbezwaar de ontspanningsliteratuur van Dickens, Van Lennep, Schimmelpenninck, verslindt als koek, vrij onbelangrijk en onschuldig, maar als ge het bekijkt in verband met de richting, waarin heel het positieve christendom groeit, is het uiterst leerzaam en gewichtig.

Het christendom is, globaal genomen, het puriteinsche christendom van vroeger niet meer. Het loopt in andere schoenen, het draagt een ander kleed, kort gezegd: de witte das is afgedaan.

Er zijn er zelfs, die durven spotten van „een jolig christendom.“

Nu, tot joligheid ontvaardde het eertijds soliede christendom nog niet, maar zeker is, dat de „cultuur“ er aardig vat op heeft gekregen.

Ten deele is dit niet de wil der menschen, maar de leiding der geschiedenis geweest: het lot!

Een goede vijftig jaar geleden werd de kring der orthodoxe christenen (ik denk speciaal aan het milieu der afgescheidenen), hoofdzakelijk gevormd door uiterst kleine luiden: arbeiders, dienst-

boden, naaisters met de neepjesmuts. De vertegenwoordigers van den gegoeden middenstand en van de klasse der z.g. „intellectuelen“, waren zeldzaam. In de groote steden leefden de „fijnen“ stil verscholen, hun kerkjes stonden klein en smal op achtergrachtjes door de groote huizen overschaduwd.

Het groote, drukke wereldleven golfde aan het „arm en ellendig“ volk, dat God zich deed overblijven, invloedloos voorbij.

Maar het kleine clubje groeide uit, het wies omhoog, met de Doleantie vooral brak een nieuw tijdperk, ook van uitwendige glorie, aan. De „fijnen“ kwamen uit den hoek, in de „nachtschool“ straalde licht. Op maatschappelijk gebied traden vele „Gereformeerden“ vooran, de „intellectuelen“ onder hen waren geen zeldzame typen meer, de „dompers“, die vroeger den caricaturist tot dankbaar model hadden gediend, waren in den uiterlijken levensvorm der beschaving van het wereldsch publiek nauwelijks meer te onderscheiden.

Hoe zou men het isolement nog langer handhaven, waar de orthodoxe broeders mee den toon aangaven in de pers, op de beurs, achter de ministerstafel?

Aanvankelijk schuchter, maar allengs vrijmoedig, strekte de eertijds stijve, steile, vrome nu zijn hand uit naar vele dingen, die eertijds verbannen waren als „wereldsch“ genot. Men zag de strenge christenen hun intocht doen in de concertzaal en 's zomers zwierf, wie het betalen kon, naar buiten, naar zee, naar den Rijn en Zwitserland, om daar ook Zondags, in een hotel te wonen en te genieten van het leven.

Men durfde ontspanningen aan, waartegen in oude tijden van de kansels werd gewaarschuwd, en die door het vrome volk als zondig wandelen op „den breeden weg“ werden veroordeeld en geschuwd.

Het kon niet anders, of deze verandering in verhouding tot „de wereld“ bracht ook een markante ommekeer in de letterkundige opvattingen en gewoonten.

In de tijden van Olim was de keur zoo streng, dat in het christelijk gezin geen ander boek dan het positief-stichtelijke werd geduld. Het was niet genoeg, dat het boek geen aanstoot gaf, neen, het moest een beslist geestelijk opbouwend karakter dragen. De ziel moest er baat bij hebben, anders was elke tijd aan literatuur besteed, verloren tijd.

Misschien is de verandering in verhouding begonnen, althans het eerst duidelijk gebleken, ten opzichte van de pers-periodiek.

De menschen, die maatschappelijk iets in de melk te brokkelen hadden, hadden aan een pover provinciaal weekbladje, zelfs aan „De Standaard“ niet genoeg. De groote liberale dagbladen, „N. R. Courant“ en „Handelsblad“, deden hun intocht in het christelijk gezin.

Dat was al heel andere literatuur, bij name in de feuilletons, dan van Van der Groe en Smytegelt.

En wie een portefeuille had, en „op de hoogte“ wilde blijven, kon toch „De Gids“ niet ongelezen laten, en in „De Gids“ las de christen een taal, die, ook in den solieden tijd, ietwat anders klonk dan de sprake, die van Comrie en Erskine uitging.

Feitelijk was met dezen geleidelijken overgang van het puur stichtelijke naar het algemeen beschavende of alleen vermakende element het puriteinsche ascetisch beginsel van zijn vrome glorie beroofd en in zijn sterkte gebroken.

De deur was van het nachtslot en Van der Groe geen alleenheerscher meer in de calvinistische huiskamer.

Ook al ware de revolutionair-letterkundige beweging van '80, met zijn gigantische aanvallen op een veronderde wereld, uitgebleven, ook al zouden Couperus en Quérido met hun magistrale werken nimmer het Nederlandsche volk in al zijn rangen en lagen, ook in de conservatief-christelijke kringen, hebben opgeschrikt en bekoord, dan toch zou het oude puritanisme zijn macht over de zielen op het gebied der letterkunde hebben verloren.

Ik laat daar, dat de vrome lezer Van Oltmans en Van Lennep bij zijn lectuur nu en dan een ijdel woord, zelfs het misbruik van Gods naam, moest verduwen, hoofdzak was, dat hij door den roman een wereld werd binnengeleid, waarvan hij zich tot dusver afzijdig had gehouden.

Werd zelfs niet in de populaire, en schier in ieder christelijk gezin geïntroduceerde Camera, het door de Puriteinen gevloekte kaartspel als een onschuldige uitspanning beschreven?

Moesten de wangen niet gloeien en de oogen niet schitteren bij het geweldig avontuurlijk gebeuren in „De Schaapherder“ en „De Roos van Dekana“? En moesten de harten der jongeluidjes niet onstuimig gaan kloppen bij het lezen van de prachtige liefdesontkenningen en liefdesverwikkelingen in „Sintje Semeynsz“ en „Ferdinand Huyck“?

Zeker, 't was alles heel fatsoenlijk, nergens grof realistisch, gelijk in de ouderwetse tooneeldranken kreeg de deugd aan 't einde behoorlijk haar loon, werden alle Judas-verraders en schurken in hun hand smadelijk weggezonden, ook moet erkend, dat de enkele boeken, waarin gewaagde passages voorkwamen, die het zedelijk gevoel zouden kunnen beledigen, als b.v. „Klaasje Zevenster“ en „Dide-wijde“, met een zekere huivering werden ter zijde

gelegd, maar de ommekeer, de omwenteling in de zielkundige gesteldheid der Puriteinen was er, ze was principieel, en daarom in de gevolgen veel ernstiger, dan toen door de argeloze broeders zelve kon worden vermoed.

Er was gekomen een verandering in oriëntering ten opzichte van de heele cultuur.

En de tegenstelling tusschen het isolement van weleer en de vrijheid van thans, laat zich niet beter in beeld brengen, dan naast elkander te plaatsen: Van Lennep en Van der Groe, Jules Verne en Smytegelt.

Toen kwam de Moderne Letterkunde als een geheel nieuwe fase in het cultuurleven van stil-Nederland.

Een aardbeving in de polders.
Donder uit een open hemel.

Het heeft lang geduurd eer men in christelijke kringen zich de betekenis dezer beweging als een, ten deele gewettigde, revolutionaire cultuurbeweging bewust werd.

Aanvankelijk werd er, en waarlijk niet door de Puriteinen alleen, gespot met de nieuwe impressionistische taal, die deed denken aan een wazigen ochtendnevel, en ook getoond tegen het rauw gebruik van termen, waarbij zelfs een Bredero en Cats zouden hebben gebloed, maar men verstond aanvankelijk niet, dat deze nieuwe literatuur van een nieuwe strooming in de geschiedenis der Nederlandsche beschaving het uitvloeisel was, en dus een nieuw tijdperk aankondigde in het geestesleven van ons volk.

Er was wel, zeer ten deele, een bewondering voor het mooie in de nieuwe kunst, en ook, meer algemeen, een afgrijzen en verweer tegen het onfatsoenlijke in de uitingen dezer kunst, maar de filosofie, de wereldbeschouwing, waarvan deze literatuur het product en teken was, heeft men niet terstond in haar groote werking gevoeld en doorgrond.

B. W.

AAN EEN JONGEREN TIJDGENOOT.

No. II.

MASKERS AF!

Utrecht, 22 Oct. 1920.

Amice,

M'n vorige brief heeft in Bergopwaarts eenig stof opgejaagd. En de Zeeuwache Leeuw heeft tegen me gebruld. Wat ik uit de polemiek van wijlen Ds. Sikkels tegen de Ethische aanhaalde, deed Ds. Netelenbos schrijven: „Bah!“

Nu kunnen de smaken verschillen.

In de Theologische Studiën, 1904, blz. 440 schreef W. Lamers van Sikkels boek „Troost mijn volk“: „Dat „de Ethische richting“ hier wordt aangevallen en afgemaakt spreekt vanzelf. Het „Ethische bod aan het ongelooft“ is natuurlijk verschrikkelijk. Maar dat behoort ons niet te veront-rusten. Erger is dat hier onreine appels worden geboden op vuile schalen. Tot in de titels der hoofdstukken spreekt de zinnelijkheid, waarmede de stijl van dit boek is doortrokken. Ik wijs alleen op II, 342, en heb allerminst lust een lange lijst van onkiesche uitdrukkingen te herhalen. Men late deze twee deelen niet slingeren in de huiskamer. Want er is een aan alle psychiaters maar al te bekend verband tusschen zekere afdwalingen van het religieuze en van het normaal-sexuele leven.“

Waarschijnlijk vindt Ds. Netelenbos zoo'n lage verdachtmaking van ethische zijde fijn; maar hiervan zeg ik nu juist: „Bah!“

En evenzoo zeg ik „Bah!“ als ik in Bergopwaarts van C. W. Coolma stukjes lees als „Om de eere Gods“ (no. 48); want de toon van die stukjes „is er een, die in een Christelijk blad niet thuis behoort“ (no. 49). En ik wensch er het mijne toe bij te dragen, dat De Reformatie, ook wat den toon betreft, zich van „Bergopwaarts“ gunstig blijve onderscheiden.

Intusschen voldoe ik gaarne aan uw verzoek om de geïmprimeerde woorden van Ds. Sikkels nader toe te lichten.

't Was in Hollands Kerkblad van 19 Nov. 1898, dat hij Dr. Gerretsen beschuldigde van verdraging van het Evangelie en van verijdeling van het kruis van Christus, omdat deze de belijdenis der verzoening als voldoening aan de strafescheiding gerechtigheid Gods door het lijden en sterven van den Zoon van God verwierp, en dat lijden en sterven van den Heere Jezus Christus als de verdienende oorzaak van de vergeving der zonden niet erkende. In plaats echter van daar nu ook openlijk en ridderlijk voor uit te komen, redde Dr. Gerretsen den schijn, met de verzekering, dat hij wel aan de strafescheiding gerechtigheid Gods geloofde. Uit een nadere verklaring bleek evenwel, dat hij die strafescheiding gerechtigheid Gods niet vond in het bloed des Lams, maar... in de bekeering. Welnu, toen Dr. Gerretsen aldus den schijn aan-nam van te gelooven wat hij inderdaad verwierp, en wegreep voor zijn eigen overtuiging, noemde Ds. Sikkels dit een bedriegen van de onkundigen, en schreef hij, „dat de ethische richting ook zedelijk laag staat, wanneer zij in dezen den gruwel van haar ongelooft door bedrog bedekt.“

Nu waren dit zeker krasse woorden; maar toch